

24.8.2018

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry
Mari Ahonen-Walker, toiminnanjohtaja
Reetta Pietikäinen, asiantuntija

TEM/949/03.01.01/2017
TEM031:00/2017

Lausunto: Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle ns. omatoimisen työnhaun mallista (täydentää hallituksen esitystä HE 93/2018 vp)

Aiempaa hallituksen esitystä (HE 93/2018 vp) täydentävässä esitysluonnoksessa esitetään, että laissa säädetäisiin myös työnhakijan omatoimisen työnhaun sisällyttämisestä työllistymissuunnitelmaan. Työttömyysetuutta saadaksesi työnhakijan edellytettäisiin hakevan kuukauden tarkastelujaksolla neljää työmahdollisuutta. Nykyisistä työnhakijaa velvoittavista työtarjouksista luovuttaisiin. Esityksen tavoitteena on varmistaa työhakijoiden yhdenvertainen kohtelu ja työttömyysetuuden vastikkeellisuuden toteutuminen maakunta- ja kasvupalvelu-uudistusten voimaantulon jälkeen. Tarkoituksena on myös työnhakijoiden työnhakuaktiivisuutta lisäämällä nopeuttaa työttömyyden päättymistä ja avoimien työpaikkojen täyttymistä.

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry (TPY) arvioi esitystä ja sen vaikutuksia erityisesti työpajatoiminnan keskeisten kohderyhmien, heikossa työmarkkina-asemassa olevien ja työllistymiseensä tukea tarvitsevien työnhakija-asiakkaiden kannalta.

Yhdistyksen keskeiset huomiot lausunnossa ovat:

- Esityksellä pyritään varmistamaan työhakijoiden yhdenvertainen kohtelu maakunta- ja kasvupalvelu-uudistuksissa laajentamalla työttömyysetuuden vastikkeellisuutta. TPY katsoo, että vastikkeellisuuden ja sanktioinnin vahvistamisen sijaan tarkoituksenmukaisempi keino työllisyyden edistämässä ja yhdenvertaisuuden varmistamisessa olisi kattavan palvelutason turvaaminen.
- Esityksen mukaisen palveluprosessin kriittisiksi kohdiksi nousevat digitaalisesti toteutettavat palvelutarvearviot ja työllistymissuunnitelmat. TPY on huolissaan, löydetäänkö työllistymiseensä tukea tarvitsevat tarpeeksi ajoissa ja tehdäänkö palvelutarvearviot kokonaisvaltaisesti. Digitaaliset palvelut eivät riitä työllistymiseensä tukea tarvitseville: myös käyntiasiointina toteutettavat palvelut tulee taata.
- Velvoittavista työtarjouksista luopuminen on tarkoituksenmukaista. Työllistymissuunnitelmaan liittyvä yksilöidyn työpaikan velvoittava hakeminen edellyttää kuitenkin nykyistä vahvempaa resursointia henkilökohtaiseen työnvälitys/rekrytointipalveluun.
- Esityksen mukaan työnhakuunsa ja työllistymiseensä tukea tarvitsevan työnhakijan kohdalla omatoimisen työnhaun hakuvelvollisuus olisi matalampi tai sitä ei olisi ollenkaan. Tämä on tarkoituksenmukaista.
- Esitys jättää epäselväksi edellytetäänkö omatoimista työnhakua työllistymistä edistävien palveluiden ajalta. TPY katsoo, ettei tätä tulisi säännönmukaisesti edellyttää.
- Aktiivimalli ja omatoiminen työnhaku tulee sovittaa yhteen ja omatoiminen työnhaku tulee hyväksyä aktiivisuutta kerryttäväksi toiminnaksi.
- Omatoimisen työnhaun malli lisää hallinnollista työtä ja kasvattaa toimeentulotukimenoja. Kyse on resurssien väärästä kohdentamisesta: painopiste tulee siirtää työllistymistä aidosti edistäviin valmennus- ja työllistämispalveluihin.

Esityksellä pyritään varmistamaan työnhakijoiden yhdenvertainen kohtelu maakunta- ja kasvupalvelu-uudistuksissa vastikkeellisuuden ja työttömyysturvan seuraamusjärjestelmän suhteen. TPY ei pidä vastikkeellisuuden laajentamista tarkoituksenmukaisena. Yhdistys huomauttaa, ettei esityksellä pyritä varmistamaan riittävän kattavaa palvelutasoa tai turvaamaan asiakkaiden mahdollisuuksia päästä erilaisiin palveluihin. TPY painottaa, että **palveluihin panostaminen ja kattavan palvelutason turvaaminen ovat tarkoituksenmukaisia keinoja työllisyyden edistämässä ja yhdenvertaisuuden varmistamisessa** – ei nyt toteutettava sanktioinnin vahvistaminen.

Työpajakentältä kerättyjen näkemysten perusteella sanktiointi koetaan syyllistävänä, epäoikeudenmukaisuuden tunteita herättävänä ja yhteiskunnallista epäluottamusta vahvistavana. TPY painottaa, että heikossa työmarkkina-asemassa olevat ja esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tarvitsevat **sanktioinnille perustuvan mallin sijaan kuulluiksi tulemisen kokemuksia sekä aidosti työllistymistä ja kouluttautumista edistäviä palveluita**. Työpajatoiminnassa ja etsivässä nuorisotyössä vahvistetaan yksilön voimavaroja ja luottamusta sekä tarjotaan kokonaisvaltaista tukea elämäntilanteen selvittelyyn ja jatkopolkujen löytämiseen.

Esityksessä **palveluprosessin kriittisiksi kohdiksi nousevat palvelutarvearvion ja työllistymissuunnitelman tekeminen**, jotka toteutettaisiin ensisijaisesti digitaalisesti. Esityksen mukaan työllistymissuunnitelma laadittaisiin eniten tukea työnhakuunsa ja työllistymiseensä tarvitsevia työnhakijoita lukuun ottamatta verkkopalvelussa. TPY on huolissaan siitä, **löydetäänkö työnhakuunsa ja työllistymiseensä tukea tarvitsevat ajoissa, tehdäänkö palvelutarvearviot riittävän kokonaisvaltaisesti ja pystytäänkö tarjoamaan aidosti tarpeisiin vastaavia työnvälitys/rekrytointi- ja valmennuspalveluita niitä tarvitseville**.

TPY korostaa, että vaikka verkkopalvelut ovat tarpeellisia ja niitä on syytä kehittää, **digitaaliset palvelut eivät ole riittäviä paljon tukea työnhakuunsa ja työllistymiseensä tarvitseville**. Työnhakijan informointiin ja eri vaihtoehtojen selvittämiseen tulee panostaa. **Käyntiasiointina toteutettavat palvelut tulee turvata maakunta- ja kasvupalvelu-uudistuksissa**. Vaikuttavissa palveluissa, myös työnvälitys/rekrytointipalveluissa, olennaista on yksilön arvostava kohtaaminen: se rakentaa luottamusta, sitouttaa ja saa tavoiteltua muutosta aikaiseksi.

Esityksen mukaan **työnhakijalta, joka on työkyvytön, ei edellytettäisi omatoimista työnhakua. Tämä on tarkoituksenmukaista**. Esityksessä ei kuitenkaan tuoda esille, kuinka ja millä perusteilla tämä arvioidaan ja miten varmistetaan työttömien yhdenvertainen kohtelu. Samoin esityksen mukaan **työnhakuunsa ja työllistymiseensä tukea tarvitsevan työnhakijan kohdalla omatoimisen työnhaun hakuvelvollisuus olisi matalampi tai sitä ei olisi ollenkaan. Myös tämä on tarkoituksenmukaista**. Epäselväksi tässäkin jää **tuen tarpeiden arvioinnin toteuttamistapa ja se, miten työnhakijoiden yhdenvertainen kohtelu turvataan**. TPY katsoo, että palvelutarvearvioon panostamalla olisi mahdollista löytää työllistymiseensä tukea tarvitsevat nykyistä paremmin ja tarjota heille tukipalveluita entistä osuvammin.

Esityksen mukaan nykyisistä työnhakijaa työttömyysetuuden saamisen edellytyksenä **velvoittavista työtarjouksista luovuttaisiin. Tämä on tarkoituksenmukaista** – tällä hetkellä TE-toimistojen resurssit ovat niin vähäiset, ettei työtarjousten osuvuutta pystyittäisikään varmistamaan. Esityksen mukaan työllistymissuunnitelmassa voitaisiin kuitenkin edellyttää **yksilöidyn työpaikan hakemista. Tämä vaatii panostamista asiakasymmärrykseen ja resursointia henkilökohtaiseen käyntiasiointina toteutettavaan palveluun**.

On hyvä, että esityksessä huomioidaan monipuoliset tavat hakea töitä. Esityksen mukaan selvästi perusteettomia hakemuksia ei pidettäisi riittävänä työnhakuna. Epäselväksi jää, **miten tätä perusteettomuutta tarkastellaan**. Voidaan arvioida, että **hakeminen työpaikkoihin, joihin ei ole reaalaisia mahdollisuuksia työllistyä, tulee karensien pelossa lisääntymään**. Työttömillä työnhakijoilla on kasvava ja todellinen huoli omasta toimeentulostaan. Karensien välttäminen tullaan mitä todennäköisimmin varmistamaan riittävällä hakemusten lähettämällä – tarvittaessa myös ns. perusteettomiin paikkoihin. Perusteeton hakeminen ei kuitenkaan ole työnantajien intresseissä, ja tämä voi heikentää kasvupalveluiden kanssa tehtävää yhteistyötä.

TPY kiinnittää huomiota omatoimisen työnhaun ja työllistymistä edistävien palveluiden suhteeseen. Esityksen mukaan omatoimista työnhakua ei edellytetä esimerkiksi sellaisella viikolla, jona työnhakija on ollut yli kaksi viikkoa kestävässä kokoaikatyössä tai työllistynyt päätoimisesti yrittäjänä yli kahden viikon ajan. Epäselväksi kuitenkin jää, **edellytetäänkö omatoimista työnhakua työllistymistä edistävien palveluiden ajalta**, esimerkiksi työkokeilun tai kuntouttavan työtoiminnan aikana. TPY katsoo, **ettei omatoimista työnhakua tulisi säännönmukaisesti edellyttää työllistymistä edistävien palveluiden ajalta**. Esimerkiksi nuori saattaa olla työkokeilussa selkiyttämässä elämäntilannettaan ja etsimässä omaa alaansa. Työllistymisen sijaan ensisijainen tavoite voi tällöin olla ensin opiskeluvaihtoehtojen vahvistamisessa ja sen jälkeen koulutukseen kiinnittymisessä.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia työttömyysturvan aktiivimalliin. Tämä olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista. **Aktiivimalli ja omatoiminen työnhaku tulee sovittaa yhteen: omatoiminen työnhaku tulee hyväksyä aktiivisuutta kerryttäväksi toiminnaksi**. Esityksen mukaan omatoimisen työnhaun seuranta perustuisi työnhakijan itse ilmoittamiin tietoihin. Tarkoituksenmukaista ei olisikaan vaatia työhakemusten liittämistä ilmoituksiin. Esityksessä mainitaan, ettei työhakemuksia tai muita selvityksiä tarkistettaisi säännönmukaisesti. **Epäselväksi kuitenkin jää, millaisissa tapauksissa ja miten selvitysten tarkistaminen voi tapahtua**.

Esityksessä omatoimisen työnhaun toteuttamisen laiminlyönti vaikuttaisi porrastetusti työnhakijan oikeuteen saada työttömyysetuutta. Jos sanktioinnille perustuva järjestelmä halutaan rakentaa, on tarkoituksenmukaisempaa toteuttaa sanktiointi porrastetusti, kuin asettaa suoraan kovimmat korvauksettomat määräajat. **TPY ei kuitenkaan kannata sanktiointia ja pitää muistutuksia tarkoituksenmukaisempina kuin karensseja tai työttömyysetuusoikeuden menettämistä toistaiseksi**. TPY katsoo, että omatoiminen työnhaku tulee mitä todennäköisimmin lisäämään karensseja. Myös esityksessä todetaan, että muutosten myötä työttömän työnhakijan menettelyä arvioitaisiin aiempaa useammin ja uhka työttömyysetuuden menettämisestä koskisi nykyistä laajempaa joukkoa työnhakijoita. On myös huomattava, että **karensien lisääntyminen tulee kasvattamaan toimeentulotukimenoja**.

TPY pitää esityksen sanktioinnin vahvistamiseen liittyvää vaikuttavuuden arviointia liian kapeana. TPY painottaa, että **suurin osa työttömistä hakee jatkuvasti itsenäisesti ja aktiivisesti töitä** – soveltuvia työpaikkoja ei vain ole kaikkialla Suomessa riittävästi tarjolla, tai kyse on esimerkiksi kohtaanto-ongelmasta. **Osa työttömistä puolestaan tarvitsee työllistymiseensä tukea** ja monialaisia palveluita. Heitä omatoimisen työnhaun malli ei tarkoituksenmukaisesti koskisikaan. Voikin pohtia, mikä on hallinnollista työtä lisäävän ja epäluottamusta vahvistavan mallin todellinen kustannustehokkuus ja vaikuttavuus.

TPY huomauttaa, **ettei esityksen valmistelussa ole huomioitu arjen asiantuntemusta**, jota löytyy organisaatioista, jotka työskentelevät heikossa työmarkkina-asemassa olevien kanssa heidän arjessaan. Lisäksi TPY katsoo, että esityksessä käytetty tutkimustieto on yksiulotteista – talousteorian ja kvantitatiivisten selvitysten rinnalla **olisi tullut huomioida työttömien näkökulmista ja kokemusmaailmasta lähtevä tutkimus**. Kokemustiedon hyödyntäminen on olennaista vaikuttavien palvelujärjestelmien kehittämisessä.

Omatoimisen työnhaun malli tulee lisäämään hallinnollista työtä. TPY katsoo, että tässä **on kyse paitsi turhan byrokratian kasvattamisesta ennen kaikkea resurssien väärästä kohdentamisesta. Painopistettä tulisi siirtää sanktioinnista palvelujen ja tuen tarjoamiseen**. TPY painottaa, että viimeaikaisilla päätöksillä on vähennetty työllistymistä aidosti lisääviä mahdollisuuksia. Kolmannelle sektorille ja kuntiin suunnattua palkkatukea on merkittävästi vähennetty, kolmannen sektorin työllistämistoiminnalle olennaiset työllisyyspoliittiset avustukset ollaan lopettamassa, työkokeilun ehtoja on turhaan kiristetty ja TE-palveluiden alasajon vuoksi ohjautuminen esimerkiksi työpajapalveluihin on monilla alueilla selkeästi heikentynyt. TPY peräänkuuluttaa, että **tarvitaan resurssien lisäämistä ja panostamista ensinnäkin kohtaaviin ja ohjauksellisiin työnvälitys/rekrytointipalveluihin ja toiseksi yksilöllisen tuen, yhteisöllisen kiinnittymisen ja osaamisen kasvattamisen mahdollistaviin valmennus- ja työllistämispalveluihin**.